БАРИЛЬЦЕ АМОНТИЛЬЯДО

© Український переклад. В. Й. Шовкун, 1992.

Тисячу образ я покірно витерпів від Фортунато — та коли він мав нахабство познущатися з мене, я заприсягся помститись. Проте ви добре знаєте мою вдачу і навряд чи подумаєте, що я висловив погрозу вголос. Я твердо постановив, що рано або пізно помщуся, але сама невідворотність мого рішення виключала можливість ризику. Я повинен не просто покарати, а покарати безкарно. Зло не можна вважати виправленим, якщо борця за справедливість спостигає розплата. Його не можна вважати виправленим і в тому разі, якщо зловмисник не знає, хто його покарав і за що саме.

Тому ані словом, ані вчинком не дав я Фортунато підстави засумніватися в моєму приязному до нього ставленні. Як і завжди, я всміхався йому в обличчя, і він не розумів, що тепер я усміхаюся на думку про його неминучу загибель.

Він мав одну слабкість, той Фортунато, хоча в усьому іншому був чоловіком, якого шанували й навіть боялися. Він вважав себе знавцем вин і дуже цим пишався. Мало хто з італійців уміє цінувати прекрасне по-справжньому. їхній ентузіазм — це майже завжди маска, яку вони надівають у разі потреби й на короткий час, коли треба одурити якого-небудь англійського або австрійського мільйонера. В царині живопису та ювелірного мистецтва Фортунато, як і всі його співвітчизники, був невіглас, але в старих винах він справді тямив. Хоча я йому в цьому не поступався; я теж умів добирати італійські вина і купував їх, де тільки міг.

Якось уже на смерканні, коли повсюди шаленіло безумство святкового карнавалу, я перестрів свого приятеля. Він привітав мене дуже радісно, бо на той час уже добряче випив. Фортунато мав на собі строкатий костюм арлекіна: різнобарвне, смугасте трико, на голові

ковпак із дзвіночками. Я був просто щасливий його зустріти і, мабуть, цілу вічність не випускав його руки зі своєї, трясучи її й міцно потискуючи.

— Яке щастя, що я тебе зустрів, мій любий Фортунато! — сказав йому я.— Як чудово ти сьогодні виглядаєш! А в мене новина: я придбав барильце амонтильядо. Принаймні мене запевнили, що то амонтильядо, хоча я трохи сумніваюся.

— Що ти сказав? — перепитав Фортунато.— Амонтильядо? Барильце? Неможливо! Та ще в розпалі карнавалу!

— Я теж сумніваюся,— відповів я.— І я мав дурість заплатити за те вино, як за добірне амонтильядо, хоча мусив би спершу порадитися з тобою. Але тебе годі було знайти, а я боявся втратити нагоду.

— Амонтильядо!

— Я маю сумнів.

— Амонтильядо!

— І я повинен його розвіяти.

— Амонтильядо!

— Тебе, я бачу, кудись запрошено, тому піду-но я до Лукрезі. Якщо хтось і тямить у винах, то це він. Лукрезі мені скаже...

— Лукрезі не відрізнить амонтильядо від хересу.

— А є ж йолопи, котрі запевняють, ніби його смак не поступається твоєму.

— Ходімо.

— Куди?

— У твої погреби.

— Ой ні, друже, ні. Я не хочу зловживати твоєю добрістю. Я ж бачу, ти кудись поспішаєш...

— Нікуди я не поспішаю. Ходімо.

— Ой ні, друже, ні. Хай навіть ти й вільний, але я бачу, що в тебе сильна застуда. В моїх погребах дуже вогко. Стіни там обліплені селітрою.

— Все одно ходімо. Застуда — то пусте. Амонтильядо! Тебе нахабно одурили. А щодо Лукрезі, то він не відрізнить хересу від амонтильядо.

Так говорячи, Фортунато взяв мене під руку. Я надяг на обличчя чорну шовкову маску, щільно обгорнувся плащем і дозволив йому потягти мене до мого палаццо.

У мене вдома не було жодної живої душі. Всі слуги повтікали на карнавал. Я повідомив їх, що до ранку не прийду, і суворо наказав ні на мить не відлучатися з дому. Бо я добре знав, що варто дати такий наказ, і вони вмить розбіжаться, тільки-но я від них відвернуся.

Я взяв з підставки два смолоскипи, дав один у руки Фортунато й запросив його йти за мною. Через анфілади кімнат ми дісталися до арки, де починалися довгі й покручені сходи, які вели в підземелля. Я перший став ними спускатися; Фортунато не відставав, і я попросив його ступати обережніше. Нарешті ми досягли кінця сходів і тепер стояли на вогких плитах у підземеллі родового палацу Монтрезорів.

Мій друг ішов хисткою ходою, і дзвіночки на ковпаку теленькали за кожним його кроком.

— Де барильце? — запитав він.

— Там, далі,— відповів я.— Але глянь-но, яка біла павутина заснувала стіни цього підземелля! Як вона мерехтить!

Фортунато обернувся й подивився на мене каламутним поглядом — крізь тьмяну поволоку з його очей сочилися сльози сп'яніння.

— Селітра? — запитав він після тривалої мовчанки.

— Селітра,— підтвердив я.— Тебе давно мучить кашель?

— Кахи, кахи, кахи! Кахи, кахи, кахи! Кахи, кахи, кахи! Кахи, кахи, кахи!

Минуло кілька хвилин, перш ніж мій бідолашний друг зміг відповісти.

— Ет, пусте,— нарешті промовив він.

— Ні,— рішуче заперечив я,— вертаймося. Зі здоров'ям не жартують. Ти людина багата, шанована, тобою захоплюються, тебе люблять. Ти щасливий, як і я був колись. Якщо ти помреш, за тобою є кому журитися. Я — інша річ, за мною ніхто сумувати не став би. Вертаймося, бо ти захворієш, і я не хочу брати на себе такої відповідальності. Ліпше я знайду Лукрезі, й він мені...

— Годі,— сказав Фортунато.— Кашель — то пусте, він мене не вб'є. Від кашлю не вмирають.

— Звичайно, звичайно,— погодився я,— і я аж ніяк не хотів марно тебе настрахати. Але ліпше вжити застережних заходів. Ось, ковтни медоку (1), він захистить тебе від шкідливого впливу вогкості.

(1) Ґатунок французького вина.

Я взяв пляшку зі стосу до неї подібних, які лежали посеред плісняви, і надбив шийку.

— Випий,— сказав я і подав йому пляшку.

Фортунато підніс її до губів, скривлених у зухвалій посмішці. Потім зробив перерву і по-приятельському мені кивнув. Дзвіночки на його ковпаку задзеленчали.

— П'ю за мерців, які спочивають у цьому підземеллі,— сказав він.

— А я вип'ю за те, щоб ти жив довго.

Він знову взяв мене під руку, й ми пішли далі.

— А підземелля в тебе просторе,— сказав він.

— Монтрезори — рід старовинний і розгалужений,— відповів я.

— Я забув, який у вас герб.

— На лазуровому полі золота людська ступня; вона розчавлює повзучого гада, який жалить її в п'яту.

— А девіз?

— Nemo me impune lacessit (1).

— Добре сказано,— схвалив він.

Очі в нього блищали від випитого вина, дзвіночки на ковпаку дзеленчали. Медок розігрів і мою уяву. Йдучи поміж нескінченними стінами, де в нішах були складені впереміш людські кістяки та барильця й бочки, ми дісталися до найдальших закутнів підземелля. Я знову став і цього разу осмілився схопити Фортунато за руку вище ліктя.

— Подивися-но,— сказав я.— Ти бачиш, що селітри стає все більше. Вона звисає зі склепінь підземелля, як мох. Ми стоїмо під річкою. Краплі вологи просочуються крізь землю і змочують людські кості. Вертаймося назад, поки не пізно. Твій кашель...

— Кашель — дурниці,— сказав Фортунато.— Ходімо далі. Але спершу ще ковточок медоку.

Я взяв пляшку деграву (2), відбив шийку й подав йому. Він вихилив її одним духом. Його очі спалахнули яскравим полум'ям. Він зареготав і підкинув пляшку вгору чудним рухом, якого я не зрозумів.

Я поглянув на нього з подивом. Він повторив рух, що видався мені безглуздим.

— Не розумієш? — запитав він.

— Ні,— відповів я.

— Отже, ти не належиш до братства?

— Якого братства?

— Вільних мулярів (3).

— Я — муляр,— відповів я.

— Ти? Не може бути! Ти — вільний муляр?

— Я муляр,— повторив я.

— Знак,— зажадав він.— Покажи знак.

(1) Ніхто не образить мене безкарно (латин.).

(2) Гатунок вина.

(3) Тобто: масонів.

— Ось він,— відказав я і дістав з-під плаща кельму.

— Та ти жартуєш! — вигукнув Фортунато, відступивши на кілька кроків.— Але ходімо далі, до амонтильядо.

— Ходімо, то й ходімо,— погодився я, ховаючи кельму під плащ і знову запропонувавши йому руку.

Він важко сперся на неї. Ми рушили далі, на пошуки амонтильядо. Пройшли під кількома низькими арками, спустилися по сходах, пройшли підземним коридором, знову спустилися й нарешті потрапили до глибокого склепу, де повітря було таке застояне, що наші смолоскипи ледве жевріли, замість горіти яскравим полум'ям.

В протилежному кінці склепу відкривався вхід у ще один склеп, менш просторий. Попід його стінами від підлоги до стелі були навалені людські кістяки — як це можна бачити у великих катакомбах під Парижем. Три стіни цього внутрішнього склепу були прикрашені в такий спосіб. Стіс скелетів, який затуляв четверту стіну, був розвалений, і кістки з нього

лежали тут же, утворюючи безладну купу. Таким чином четверта стіна оголилася, і в ній відкрився ще один закапелок у чотири фути завглибшки, у три — завширшки і заввишки футів шість-сім, який навряд чи мав особливе призначення; просто заглибина між двома масивними колонами, які підтримували підземне склепіння, і її задньою стіною була гранітна стіна підземелля.

Марно Фортунато намагався зазирнути вглиб обкладеного кістяками закутня, підіймаючи вгору свій димучий смолоскип. Тьмаве світло не діставало до протилежної стіни.

— Проходь, проходь,— сказав я.— Амонтильядо там. А щодо Лукрезі...

— Лукрезі — невіглас,— урвав мене мій друг.

Він невпевнено ступив уперед, а я тримався за ним назирці. Ще кілька кроків, і він дійшов до кінця. Побачивши, що дальшу путь перегороджує гранітна стіна, він став, опанований тупим подивом. Ще мить — і я прикував його до граніту. В стіну на відстані двох футів одна від одної були вмуровані дві залізні скаби. З одної звисав короткий ланцюг, з другої — замок. Мені вистачило кількох секунд, щоб обвинути ланцюг навколо його стану й клацнути замком. Фортунато був надто приголомшений і опору не чинив. Витягши із замка ключ, я відступив назад і вийшов з обкладеного кістяками склепу.

— Помацай стіну,— сказав я.— Ти відчуваєш, скільки там селітри? Тут справді вогко — дуже, дуже вогко.

Ще раз благаю тебе — вертаймося! Не хочеш? У такому разі мушу тебе покинути. Але спершу я повинен зробити тобі одну невеличку послугу, яка цілком у моїх силах.

— Ти про амонтильядо? — пробелькотів мій друг, ще не отямившись від подиву.

— Авжеж,— відповів йому я.— Про амонтильядо. Сказавши так, я підійшов до купи кісток, про яку вже згадував, розкидав їх і під ними виявився чималий запас будівельного каменю та вапна. Працюючи кельмою, я за допомогою цих матеріалів заходився швидко замуровувати вхід до ніші.

Я не встиг вимурувати й один ряд, як стало ясно, що сп'яніння Фортунато значною мірою вже розвіялося. Першою ознакою, яка на це вказувала, був тихий стогін, що долинув з глибини склепу. То не був стогін людини п'яної. Потім запала мовчанка — тривала і вперта. Я вимурував другий ряд каменів, і третій, і четвертий — і тут почувся шалений брязкіт ланцюга. Брязкіт тривав кілька хвилин, протягом яких, щоб краще навтішатися почуттям вдоволеної помсти, я урвав роботу й сів посидіти на купі кісток. Коли нарешті стало тихо, я знову взявся за кельму й, не відриваючись, вимурував п'ятий, шостий і сьомий ряд. Тепер стіна була мені майже по груди. Я зробив ще одну перерву і, піднявши смолоскип над кладкою, кинув кілька тьмяних променів на людську постать у темній ніші.

Справжній залп зойків, гучних і розпачливих, що раптово вихопилися з горла прикутого до стіни створіння, здавалося, боляче вдарив мене в груди й відштовхнув назад. На мить я завагався, я затремтів. Діставши з піхов свою шпагу, я почав тицяти нею в нішу, але секунда роздумів повернула мені спокій. Я помацав рукою масивну стіну підземелля й відчув глибоку втіху. Потім підійшов упритул до стінки і відповів на зойки нещасливця страхітливим ревом. Я повторював кожен його крик, але кричав гучніше й шаленіше, аніж він. Так я вчинив, і бідолаха замовк.

Була вже північ, і моя робота наближалася до кінця. Я вимурував восьмий, дев'ятий і десятий ряди. Я майже завершив одинадцятий — і останній, залишалося вкласти один камінь і закріпити його вапном. Камінь був важкий, і я насилу його підняв. Я вже почасти засунув його на

місце, коли раптом з ніші почувся тихий сміх, від якого волосся в мене на голові стало сторч. Потім пролунав сумний голос, у якому я ледве впізнав голос шляхетного Фортунато:

— Ха-ха-ха! Хе-хе-хе! Чудовий жарт, слово честі,— надзвичайно кумедна витівка. Ми досхочу посміємося з неї, коли повернемося до палаццо — хе-хе-хе! — за келихом нашого вина — хе-хе-хе!

— Амонтильядо,— уточнив я.

— Хе-хе-хе! Хе-хе-хе! Авжеж, за келихом амонтильядо. Але чи не здається тобі, що вже пізно? Нас, мабуть, давно чекають у палаццо — і синьйора Фортунато, і інші гості? Ходімо.

— Справді,— погодився я.— Ходімо.

— Згадай Бога, Монтрезоре!

— Авжеж,— пообіцяв я.— Неодмінно згадаю.

Але марно я чекав відповіді на ці слова. Я втратив терпець і гукнув:

— Фортунато!

Ніякої відповіді. Я знову погукав:

— Фортунато!

Мовчанка. Я просунув у незамурований ще отвір смолоскип і вкинув його до склепу. У відповідь почулося тільки дзеленчання дзвіночків. Моє серце болісно стислося; звичайно, тільки вогкість, яка панувала в підземеллі, була цьому причиною. Я поквапився закінчити роботу. Засунув останній камінь на місце, замазав вапном щілини. Попід щойно

вимуруваною стіною я поставив загорожу з людських кісток. Відтоді минуло вже півстоліття, і до них ще не доторкалася рука жодного смертного. In pace requiescat (1)!

(1) Хай спочиває в мирі! (Латин.)